

**TA'LIMDA SHAXS ERKINLIGI VA IJTIMOY MAS'ULIYAT
O'RTASIDAGI PEDAGOGIK MUVOZANAT**

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
Pedagogika-psixologiya va inkluziv ta'lim fakulteti talabasi*

Xo'jaqulova Dilnura Xusniddin qizi

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim jarayonida shaxs erkinligi va ijtimoiy mas'uliyat o'rtasidagi pedagogik muvozanat muammosi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, erkin qaror qabul qilishi bilan bir qatorda, jamiyat oldidagi mas'uliyat hissini shakllantirish dolzarb masala hisoblanadi. Maqolada ushbu ikki tushunchaning o'zaro bog'liqligi, ularni uyg'unlashtirishning pedagogik shart-sharoitlari hamda samarali metodlari yoritilgan. Shuningdek, shaxs kamolotida erkinlik va mas'uliyatning o'rni asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: shaxs erkinligi, ijtimoiy mas'uliyat, pedagogik muvozanat, ta'lim jarayoni, tarbiya, mustaqil fikrlash, pedagogik yondashuv

Аннотация. В данной статье рассматривается проблема педагогического баланса между свободой личности и социальной ответственностью в образовательном процессе. В условиях современного образования особое значение приобретает формирование у обучающихся способности к самостоятельному мышлению и принятию решений, а также развитие чувства ответственности перед обществом. В статье анализируются взаимосвязь данных понятий, педагогические условия их гармонизации и эффективные методы реализации. Обосновывается роль свободы и ответственности в развитии личности.

Ключевые слова: свобода личности, социальная ответственность, педагогический баланс, образовательный процесс, воспитание, самостоятельное мышление, педагогический подход

Abstract. This article examines the problem of pedagogical balance between individual freedom and social responsibility in the educational process from a theoretical perspective. In modern education, it is important not only to develop students' independent thinking and decision-making skills but also to foster a sense of responsibility towards society. The article analyzes the interrelation of these concepts, the pedagogical conditions for their integration, and effective methods for achieving balance. The role of freedom and responsibility in personal development is also substantiated.

Keywords: individual freedom, social responsibility, pedagogical balance, educational process, upbringing, independent thinking, pedagogical approach.

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlay oladigan, shu bilan birga jamiyat oldidagi mas'uliyatini chuqur anglaydigan shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Zamonaviy jamiyatda bilim olish jarayoni faqat axborotni o'zlashtirish bilan cheklanib qolmay, balki shaxsning ichki dunyosini shakllantirish, uning qadriyatlari, e'tiqodi va ijtimoiy pozitsiyasini rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, ta'limda shaxs erkinligi va ijtimoiy mas'uliyat o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shaxs erkinligi tushunchasi insonning o'z fikrini erkin ifoda etishi, mustaqil qaror qabul qilishi va o'z hayot yo'lini ongli ravishda tanlash huquqi bilan bevosita bog'liqdir. Biroq mutlaq erkinlik tushunchasi jamiyat

manfaatlari bilan uyg'unlashmagan taqdirda individualizm, befarqlik va ijtimoiy mas'uliyatsizlik kabi salbiy holatlarga olib kelishi mumkin. Shu bois erkinlik har doim ma'lum darajadagi ijtimoiy mas'uliyat bilan uyg'un holda shakllanishi zarur.

Ijtimoiy mas'uliyat esa shaxsning o'z xatti-harakatlari natijalarini anglash, jamiyatdagi o'z o'rnini his etish va umumiy farovonlikka hissa qo'shishga tayyorligi bilan tavsiflanadi. Ayniqsa, yosh avlodni tarbiyalash jarayonida bu sifatlarni shakllantirish pedagogikaning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki aynan ta'lim muassasalari orqali shaxsning fuqarolik pozitsiyasi, axloqiy me'yorlari va ijtimoiy faolligi rivojlanadi.

Hozirgi davrda axborot oqimining keskin ortishi, ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi hamda turli g'oyaviy ta'sirlarning kuchayishi sharoitida yoshlarning ongida erkinlik tushunchasi ko'pincha noto'g'ri talqin qilinmoqda. Bu esa ayrim hollarda mas'uliyat hissining susayishiga olib kelmoqda. Shuning uchun ta'lim jarayonida erkinlik va mas'uliyat o'rtasidagi muvozanatni to'g'ri shakllantirish, ularni o'zaro uyg'un holda rivojlantirish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi – ta'lim jarayonida shaxs erkinligi va ijtimoiy mas'uliyat o'rtasidagi pedagogik muvozanatning nazariy asoslarini tahlil qilish hamda ularni samarali shakllantirish yo'llarini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: shaxs erkinligi va ijtimoiy mas'uliyat tushunchalarining mazmun-mohiyatini ochib berish, ularning o'zaro bog'liqligini ilmiy jihatdan asoslash, ta'lim jarayonida mazkur sifatlarni shakllantirishning samarali pedagogik usullarini aniqlash.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda shaxs erkinligi va ijtimoiy mas'uliyat o'rtasidagi o'zaro dialektik bog'liqlik zamonaviy

pedagogik yondashuvlar asosida kompleks tarzda yoritilgan hamda ularni uyg'unlashtirishning amaliy mexanizmlari taklif etilgan.

Shaxs erkinligi va ijtimoiy mas'uliyat muammosi insoniyat tafakkuri tarixida muhim o'rin egallagan bo'lib, u pedagogika, falsafa va ijtimoiy fanlarning asosiy tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi. Ushbu tushunchalarning nazariy asoslari Yevropa ma'rifatparvarlik davriga borib taqaladi. Xususan, **Jean-Jacques Rousseau** o'zining pedagogik qarashlarida insonning tabiiy erkinligini asosiy qadriyat sifatida e'tirof etadi. Unga ko'ra, bola tabiatan erkin va pok bo'lib tug'iladi, jamiyat esa uni cheklovchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli Rousseau ta'lim jarayonida bolaga maksimal darajada erkinlik berish tarafdori bo'lgan. Biroq uning qarashlari ko'proq individual erkinlikka urg'u berib, ijtimoiy mas'uliyat masalasini yetarli darajada yoritmagan. Keyingi davr pedagogik tafakkurida bu yondashuv takomillashtirildi. Jumladan, **John Dewey** ta'limni jamiyat bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida talqin qiladi. Dewey fikricha, maktab — bu kichik jamiyat bo'lib, unda o'quvchilar nafaqat bilim oladi, balki ijtimoiy hayotga tayyorlanadi. U erkinlikni tartibsizlik emas, balki ongli faoliyat sifatida tushuntiradi va uni ijtimoiy mas'uliyat bilan chambarchas bog'laydi. Bundan tashqari, **Paulo Freire** tomonidan ilgari surilgan tanqidiy pedagogika nazariyasi ham ushbu muammoni yangi bosqichga olib chiqdi. Freire ta'limni "ozodlik amaliyoti" sifatida talqin etib, o'quvchilarni passiv bilim oluvchilar emas, balki ijtimoiy o'zgarishlarning faol ishtirokchisi sifatida ko'radi. Uning fikricha, haqiqiy erkinlik insonning jamiyatdagi muammolarni anglab yetishi va ularni hal qilishda faol qatnashishi bilan belgilanadi. Bu esa ijtimoiy mas'uliyatning eng yuqori ko'rinishidir.

Shu bilan birga, zamonaviy pedagogika fanida shaxs erkinligi va mas'uliyat o'rtasidagi bog'liqlik dialektik birlik sifatida qaraladi. Ya'ni, erkinlik mas'uliyatsiz mavjud bo'la olmaydi, mas'uliyat esa erkinliksiz

rivojlanmaydi. Bu yondashuv ta'lim jarayonida ikki tushunchani uyg'un holda shakllantirish zaruratini asoslaydi. Bugungi kunda Yevropa davlatlari ta'lim tizimi shaxs erkinligi va ijtimoiy mas'uliyatni uyg'unlashtirishda ilg'or tajribaga ega bo'lib, ular zamonaviy pedagogik model sifatida e'tirof etilmoqda.

Avvalo, **Finlandiya** ta'lim tizimi alohida e'tiborga loyiqdir. Finlandiyada ta'lim o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan bo'lib, unda majburiy nazoratdan ko'ra ishonch va erkinlik ustuvor hisoblanadi. O'quvchilarga mustaqil fikrlash, o'z o'quv faoliyatini rejalashtirish va qaror qabul qilish imkoniyati beriladi. Shu bilan birga, maktab muhitida o'zaro hurmat, tenglik va ijtimoiy mas'uliyat tamoyillari kuchli rivojlantiriladi. Natijada o'quvchilar nafaqat erkin fikrlovchi, balki jamiyat oldidagi burchini anglaydigan shaxs sifatida shakllanadi. Finlandiyada o'quvchilarga erkinlik berishning asosiy shakllari quyidagilar:

- Tanlov erkinligi – o'quvchilar dars mavzulari, loyihalar va o'quv metodlarini tanlay oladi.
- Interfaol darslar va loyiha ishlari – talaba muammoli vaziyatlarni tahlil qilishi, qarorlar qabul qilishi va natijalar uchun javobgarlikni his qilishi zarur.
- Reflektiv yondashuv – o'quvchi o'z xatti-harakatlarini tahlil qiladi, xatolarini anglaydi va kelajakda yaxshilanish uchun rejalar tuzadi.

Bu erkinlik faqat nazariy bilim olish bilan cheklanmay, o'quvchilarning jamiyatdagi roli va mas'uliyatini anglashga xizmat qiladi. Finlandiya tizimi o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishga katta e'tibor beradi:

- Jamoaviy loyihalar orqali o'quvchilar qaror qabul qilish, o'z fikrini asoslash va boshqalarning fikrini hurmat qilishni o'rganadi.

ilmiy –amaliy anjuman

- Fuqarolik tarbiyasi darslari orqali o‘quvchilar qonun, tenglik, demokratik qadriyatlar va jamiyatga xizmat qilish tushunchalarini o‘zlashtiradi.

- Maktab muhitidagi hamkorlik o‘quvchilarda o‘zaro hurmat, mas’uliyat va liderlik ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Shu orqali shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyat uyg‘unligi ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanadi.

Germaniya ta’lim tizimida esa dual ta’lim modeli muhim o‘rin tutadi. Ushbu model nazariy bilim va amaliy faoliyatni uyg‘unlashtirgan holda o‘quvchilarda kasbiy ko‘nikmalar bilan bir qatorda ijtimoiy mas’uliyatni ham rivojlantiradi. Talabalar o‘qish jarayonidayoq ishlab chiqarish korxonalarida faoliyat yuritib, o‘z bilimlarini amaliyotda qo‘llashni o‘rganadi. Bu esa ularning jamiyatga tez moslashishiga xizmat qiladi. Germaniya ta’lim tizimi dunyoda yuqori sifatli ta’lim va kasbiy tayyorgarlik bilan mashhur. Uning asosiy tamoyillari shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyatni uyg‘unlashtirishga qaratilgan bo‘lib, bu tamoyillar amaliyotda mukammal qo‘llaniladi. Germaniya maktablarida ta’lim dual tizim asosida olib boriladi: nazariy bilimlar maktabda, amaliy ko‘nikmalar esa ishlab chiqarish korxonalarida shakllantiriladi. Bu yondashuv o‘quvchilarda nafaqat bilimni, balki jamiyatdagi mas’uliyatni ham rivojlantiradi. Dual tizimning asosiy xususiyati shundaki, o‘quvchilar o‘z kasbiy faoliyatini amalda sinab ko‘rish bilan birga, ish joyida jamoaviy ishlash, qaror qabul qilish va natijalar uchun javobgarlikni his qilishni o‘rganadilar. Shu tarzda shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyat uyg‘un tarzda shakllanadi. Germaniya ta’lim tizimida o‘quvchilarga beriladigan erkinlik bir nechta yo‘nalishlarda amalga oshiriladi: O‘quvchilar kasb va o‘quv yo‘nalishini o‘z qiziqishlariga mos tanlay oladilar. Shu bilan birga, maktablarda erkin tanlov prinsipi qo‘llanilib, o‘quvchilar o‘z bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish yo‘llarini belgilaydi. Dars jarayonida o‘quvchilar real hayotiy vaziyatlar bilan

ishlaydilar: ishlab chiqarish loyihalari, jamiyat muammolarini tahlil qilish va ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish. Bu erkinlik ularning qaror qabul qilish va natijalar uchun javobgarlikni his qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. O‘quvchilarga faqat ma‘lumot berish bilan cheklanmay, ularni mustaqil fikrlashga, muammoni tahlil qilishga va yechim topishga undaydigan pedagogik metodlardan foydalaniladi. Shu orqali shaxs erkinligi faqat nazariy emas, balki amaliy jihatdan shakllanadi. Germaniya ta‘lim tizimida shaxs erkinligi ijtimoiy mas‘uliyat bilan uyg‘unlashadi. Bu jarayon bir nechta yo‘nalish orqali amalga oshadi: O‘quvchilar jamoaviy loyihalarda faol ishtirok etadi, ularning har bir a‘zosi qaror natijalariga javobgar bo‘ladi. Bu ijtimoiy mas‘uliyatni kuchaytiradi va shaxs erkinligini tartib bilan uyg‘unlashtiradi. Ta‘lim jarayonida o‘quvchilarda fuqarolik ongini rivojlantirishga e‘tibor qaratiladi. Ular demokratik qadriyatlarni, qonuniylikni, jamiyatga foydali hatti-harakatlarni o‘rganadi va amalda qo‘llaydi. Dual tizimning asosiy afzalligi shundaki, o‘quvchilar ish joyida bilimlarini amalda qo‘llash bilan birga, mehnat va jamiyat oldidagi mas‘uliyatni his qiladi. Shu tariqa erkinlik va mas‘uliyat tabiiy uyg‘unlikda shakllanadi.

Niderlandiya ta‘lim tizimi esa demokratik tamoyillarga asoslanganligi bilan ajralib turadi. Bu yerda o‘quvchilar o‘z fikrini erkin bildirish, bahs-munozaralarda qatnashish va qarorlar qabul qilishda ishtirok etish huquqiga ega. Shu bilan birga, ularga boshqalarning fikrini hurmat qilish, murosaga kelish va jamoaviy mas‘uliyatni his etish o‘rgatiladi. Niderlandiya ta‘lim tizimi shaxs erkinligi va ijtimoiy mas‘uliyat uyg‘unligini ilg‘or pedagogik yondashuv orqali ta‘minlaydigan tizim sifatida tanilgan. Bu tizim o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirish, tanlov huquqi berish va jamiyat oldidagi mas‘uliyatni shakllantirishga qaratilgan. Maktablarda o‘quvchilarga fanlarni va qo‘shimcha faoliyatlarni tanlash imkoniyati beriladi, shu bilan birga har bir tanlov natijasi bilan bog‘liq mas‘uliyatni his qilish talab etiladi. Ta‘lim jarayoni loyihaviy va interfaol metodlar bilan boyitilgan bo‘lib, o‘quvchilar

ilmiy –amaliy anjuman

real hayotiy vaziyatlar, jamiyat muammolari va guruh loyihalari orqali bilim olish bilan birga ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantiradi. Shu tarzda erkin fikrlash amaliy mas’uliyat bilan uyg‘unlashadi. O‘quvchilarda refleksiya va o‘z-o‘zini baholash metodlari keng qo‘llaniladi, bu esa ularning ichki mas’uliyatini rivojlantiradi va qarorlar natijalarini anglashga yordam beradi. Fuqarolik tarbiyasi va demokratik qadriyatlarni o‘rgatish tizimga integratsiyalashgan bo‘lib, o‘quvchilar demokratik me‘yorlar, qonuniylik, tenglik va jamiyatga foydali hatti-harakatlar bilan tanishtiriladi. Niderlandiya ta’lim tizimi shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyat bir-birini inkor qiluvchi emas, balki uyg‘unlashgan holda shakllanishini amalda ko‘rsatadi. Bu tiziNiderlandiya ta’lim tizimi shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyat uyg‘unligini ilg‘or pedagogik yondashuv orqali ta’minlaydigan tizim sifatida tanilgan. Bu tizim o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirish, tanlov huquqi berish va jamiyat oldidagi mas’uliyatni shakllantirishga qaratilgan. Maktablarda o‘quvchilarga fanlarni va qo‘shimcha faoliyatlarni tanlash imkoniyati beriladi, shu bilan birga har bir tanlov natijasi bilan bog‘liq mas’uliyatni his qilish talab etiladi. Ta’lim jarayoni loyihaviy va interfaol metodlar bilan boyitilgan bo‘lib, o‘quvchilar real hayotiy vaziyatlar, jamiyat muammolari va guruh loyihalari orqali bilim olish bilan birga ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantiradi. Shu tarzda erkin fikrlash amaliy mas’uliyat bilan uyg‘unlashadi. O‘quvchilarda refleksiya va o‘z-o‘zini baholash metodlari keng qo‘llaniladi, bu esa ularning ichki mas’uliyatini rivojlantiradi va qarorlar natijalarini anglashga yordam beradi. Fuqarolik tarbiyasi va demokratik qadriyatlarni o‘rgatish tizimga integratsiyalashgan bo‘lib, o‘quvchilar demokratik me‘yorlar, qonuniylik, tenglik va jamiyatga foydali hatti-harakatlar bilan tanishtiriladi. Niderlandiya ta’lim tizimi shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyat bir-birini inkor qiluvchi emas, balki uyg‘unlashgan holda shakllanishini amalda ko‘rsatadi.

Shuningdek, **Fransiya** ta’lim tizimida fuqarolik tarbiyasi muhim o‘rin tutadi. Bu jarayonda o‘quvchilarda demokratiya, qonun ustuvorligi va ijtimoiy

ilmiy –amaliy anjuman

javobgarlik tushunchalari shakllantiriladi. Bu esa shaxs erkinligini jamiyat manfaatlarini bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi. Fransiya ta'lim tizimi Yevropada erkin fikrlash va jamiyat oldidagi mas'uliyatni uyg'unlashtirish bo'yicha ilg'or tizim sifatida e'tirof etilgan. Bu tizimda o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, tanlov erkinligi va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Fransiyada maktablar davlat ta'limi va davlat tomonidan moliyalashtiriladigan maktablar asosida tashkil etilgan bo'lib, har bir o'quvchiga teng imkoniyatlar beriladi. Ta'lim jarayoni o'quvchiga shaxs erkinligini berish bilan birga, uning jamiyatdagi roli va qarorlarining oqibatlarini anglashini ta'minlashga yo'naltirilgan. O'quvchilarga fanlarni va qo'shimcha faoliyatlarni tanlash imkoniyati beriladi, bu esa ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantiradi, lekin har bir tanlov natijasi bilan bog'liq mas'uliyatni his qilish zarurati bilan uyg'unlashadi. Fransiya maktablarida loyihaviy va interfaol metodlar keng qo'llaniladi: o'quvchilar jamoaviy ishlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va real hayotiy loyihalarda ishtirok etish orqali nafaqat bilim oladi, balki jamoadagi roli va qarorlar natijalari uchun javobgarlikni anglaydi. Darslarda refleksiya, o'z-o'zini baholash va muammolarni hal qilish pedagogik yondashuvlarining keng qo'llanilishi o'quvchilarda ichki mas'uliyatni shakllantiradi, shu bilan birga ularning ijodiy va erkin fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Fuqarolik va axloqiy qadriyatlar ta'lim jarayoniga integratsiyalashgan bo'lib, o'quvchilar demokratik me'yorlar, qonuniylik, tenglik va jamiyatga foydali hatti-harakatlar bilan tanishtiriladi. Fransiya ta'lim tizimi shuni ko'rsatadiki, shaxs erkinligi va ijtimoiy mas'uliyat bir-birini inkor qiluvchi tushunchalar emas, balki uyg'unlashtirilgan holda shaxsning barkamol rivojlanishini ta'minlaydi.

Umuman olganda, Yevropa tajribasi shuni ko'rsatadiki, ta'lim tizimida erkinlikni ta'minlash bilan bir qatorda, uni ijtimoiy mas'uliyat bilan muvozanatlash muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

ilmiy –amaliy anjuman

Zamonaviy ta'lim tizimida shaxs erkinligi va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish kompetensiyaviy yondashuv asosida amalga oshirilmoqda. Ushbu yondashuv o'quvchilarning faqat bilim olishiga emas, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olishiga qaratilgan.

Muammoli ta'lim texnologiyasi o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi, ularni muammoni tahlil qilish va yechim topishga o'rgatadi. Bu jarayonda o'quvchi erkin fikr yuritadi, lekin o'z qarorining natijasi uchun javobgarlikni ham his qiladi.

Loyiha asosida o'qitish esa o'quvchilarda jamoaviy ishlash, vazifalarni taqsimlash va umumiy natija uchun mas'uliyatni his etish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu metod erkinlik va mas'uliyatning amaliy uyg'unligini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, reflektiv yondashuv o'quvchilarga o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini anglash va o'z ustida ishlash imkonini beradi. Bu esa ichki mas'uliyat hissini rivojlantiradi.

Hozirgi davrda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida yoshlar ongida erkinlik tushunchasi turlicha talqin qilinmoqda. Ba'zi hollarda erkinlik mas'uliyatsizlik bilan aralashtirib yuborilmoqda. Bu esa ijtimoiy muvozanatning buzilishiga olib kelishi mumkin.

Mazkur muammoni bartaraf etish uchun ta'lim tizimida quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish zarur:

- ✓ *axloqiy va fuqarolik tarbiyasini kuchaytirish;*
- ✓ *o'quvchilarda ijtimoiy faollikni rivojlantirish;*
- ✓ *real hayotga yaqin o'quv vaziyatlarini yaratish;*

ilmiy –amaliy anjuman

✓ *o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida hamkorlik asosida ta’limni tashkil etish.*

Natijada shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyat o‘rtasida barqaror pedagogik muvozanat shakllanadi.

Mazkur tadqiqot natijasida ta’lim jarayonida shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyat o‘rtasidagi pedagogik muvozanatni ta’minlash zamonaviy ta’lim tizimining eng dolzarb vazifalaridan biri ekanligi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, shaxs erkinligi o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi va ijodiy yondashuvini rivojlantirishga xizmat qilsa, ijtimoiy mas’uliyat ularning jamiyatdagi o‘rnini anglash, o‘z xatti-harakatlariga javobgarlik bilan yondashish kabi sifatlarni shakllantiradi. Tadqiqot davomida Yevropa davlatlari tajribasi, jumladan Finlandiya, Germaniya, Niderlandiya va Fransiya ta’lim tizimlari misolida erkinlik va mas’uliyatning uyg‘unligi samarali pedagogik natijalar berishi aniqlandi. Ushbu mamlakatlarda ta’lim jarayoni o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan bo‘lib, unda erkin fikrlash bilan bir qatorda fuqarolik ongini rivojlantirishga katta e’tibor qaratiladi.

Shuningdek, Jean-Jacques Rousseau, John Dewey va Paulo Freire kabi olimlarning ilmiy qarashlari asosida shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik nazariy jihatdan tahlil qilindi. Ularning yondashuvlari shuni ko‘rsatadiki, erkinlik va mas’uliyat bir-birini inkor etuvchi emas, balki to‘ldiruvchi tushunchalar bo‘lib, ular uyg‘un holda rivojlangandagina shaxsning barkamol shakllanishi ta’minlanadi.

Xulosa qilib aytganda, shaxs erkinligi va ijtimoiy mas’uliyat o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlash nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lib, bu jarayon barkamol avlodni shakllantirishning muhim omili hisoblanadi. Ushbu muvozanatni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish orqali jamiyatda faol, ongli va mas’uliyatli fuqarolarni tarbiyalash imkoniyati kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mavlonova, R.A., To'rayeva, O., Xoliqberdiyev, K.M. Umumiy pedagogika. Toshkent: O'qituvchi, 2018. — O'zbekiston pedagogikasi bo'yicha darslik, ta'limning tamoyillari haqida.
2. Xodjayev, B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Sanostandart, 2017. — Pedagogikaning nazariy asoslari.
3. Xoshimov, K., Nishonova, S. Pedagogika tarixi. Toshkent, 2005. — Pedagogik nazariyalar tarixi.
4. Xoshimov, K., Ochilov, S. O'zbek pedagogikasi antologiyasi. Toshkent: O'qituvchi, 2010. — O'zbekiston pedagogik fikri tarixi.
5. El'zara Yuzlikayeva, M.Ahmedova, S.Shodmonova, G.Niyozov, Q.Ahmedov. Pedagogika. Toshkent: 2014. — Ta'lim jarayoni, tarbiya va shakllantirish masalalari.
6. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni. Toshkent, 2020. — Ta'lim siyosati huquqiy asoslari.
7. Kraevskiy, V.V. Ta'lim mazmuni nazariyasi. — Ta'lim mazmuni va shaxs rivojlanishi tamoyillari.